

Europas. Die Überschriften seiner Studien und Publikationen, würden zu seiner Würdigung ausreichend sein. Noch 1994 publiziert Prof. Dr. Binder die wissenschaftliche Arbeit "Rumänische Einflüsse in den (deutschen) Banater Mundarten" in dem Band "Interferenzen in den Sprachen und Dialekten Südosteuropas", der weltweit begrüßt wurde.

Immer wieder steuert Prof. Binder auf die Tatsache hin, daß der deutsche Bevölkerungsteil Banats und ganz Rumäniens mit dem Volksleben der auf dem gleichen Boden uransässigen Rumänen eng verflochten ist und daß dieses Zusammenleben in den Mundarten beider Völker seinen Niederschlag gefunden hat.

Die Ergebnisse seines Studiums auf diesem Gebiet sind unter dem Titel "Beiträge zum Studium der deutschen Elemente in den rumänischen volkstümlichen Mundarten" und "Die Problematik einiger Etimologien im Wortschatz der rumänischen volkstümlichen Mundart" in den Analen der Universität Temeswar Band 3/1965; Band 6/1966; Band 5/1967; Band 6/1968 zu finden.

Die Tatsache, daß Prof. Dr. Binder einwandfrei deutsch, rumänisch, ungarisch, französisch und englisch spricht, kam ihm in seinen wissenschaftlichen Bemühungen sehr entgegen. Er lernte aus direkter Quelle die Literatur und Kultur dieser Völker kennen und schätzen und fronte nicht unbedingt einer einzigen Nationalität, betont aber, "ich hahe meine Pflicht immer nach besten Wissen und Gewissen erfüllt zum Wohl der deutschsprachigen Bevölkerung des Landes".

Auf die Frage, welches seine größte Enttäuschung im Leben war, bedauert er das Nichterscheinen des Wörterbuchs der Banater Mundarten, wofür er nicht nur seine Mitarbeiter sondern vor allem sich selbst beschuldigt: "Wer von Grund aus Lehrer ist, nimmt alle Dinge nur in bezug auf seine Schüler ernst - sogar sich selbst". Auch das Auswandern der vielen gewordenen Schüler und Studenten bedrückt ihn.

Worauf Prof. Dr. Binder stolz ist? Auch auf seine fleißigen gewordenen Schüler und Studenten, alles eins, wo sie leben und wirken.

Ob der beinahe 90-jährige bewährte Professor vieler, sehr vieler Promotionen Lebensweisheiten zu hinterlassen hat?

"Ja natürlich. Man soll sich über nichts aufregen. Alles ist vergänglich. Nach der Ruhe des Gemüts soll man trachten und nicht vergessen. Alles ist zu machen, wenn guter Wille dabei ist." Nur gut, daß Herr Professor keine direkte Verantwortung im Wandel dieser Zeiten zu tragen hat, denn in diesem Falle würde er sein Vorhaben nicht einhalten können.

Man könnte auf dies reiche Leben rückblickend sagen: das Schicksal war ihm gnädig. Genau hingesehen war und ist es nicht eben so, denn um das Leben jeder Persönlichkeit mit großen Willen, der im Strom der Zeit sich durchringen muß, um sein Ziel zu erreichen, windet sich das Pro und contra wie das Efeu um den Stamm einer Eiche.

Es war ein warmer Augusttag, als mir die Ehre zukam, mit Prof. Dr. Binder, unter einem fruchtbeladenen Apfelbaum, im schönen Garten seines Gartens sitzend, über sein Leben zu sprechen.

Der Blick unserer aller Lehrer war genau so scharf und kritisch, die Haltung so gerade und der Wortschatz so erwählt wie zu jener Zeit, als wir vor 39-40 Jahren mit pochenden Herzen über die Schwelle seines Seminarraums schritten.

Wir wollen und sollen unsere großen Lehrer immer ehren und schätzen, denn wir sind ihnen ein lebenslang dankeschuldig. Hunderte und aberhunderte Lehrer und Professoren aus dem Banat, Siebenbürgen und Deutschland sind Herrn Prof. Dr. Binder diese Worte des Dankes und des Lobs schuldig.

Das Schicksal soll uns den arbeitssamen Lehrer und Erzieher noch lange erhalten als Wahrzeichen des Fleißes, der Strebsamkeit und der Heimattreue.

Doina Bogdan-Dascalu

Alexandru Tietz - Un reprezentant de seama al culturii germane din Romania

Alexander Tietz s-a născut, a trăit și a murit în Resita, oras de care a fost legat nu numai existential, ci și afectiv și spiritual. S-a ivit pe lume la 9 ianuarie 1898, ca fiu al lui Josef Tietz, un respectat profesor, și al Therezei, sora cunoscutului om de cultură român Cornel Diaconovici, editorul publicației "Romänische Revue" (despre care a scris o excelentă monografie profesorul Walter Engel) și al primei *Enciclopedii Române*.

Instructia scolară a început-o în orasul natal și a continuat-o la Liceul Piarist din Timisoara. A făcut, apoi, studii de germanistică și de filozofie la Universitatea budapestană, pe care le-a terminat la Universitatea din Cluj. Formatia sa umanistă a fost desăvârșită prin călătorii în Austria, Germania și Italia.

Carierea didactică a început-o la gimnaziul din Resita, ca profesor de latină. Din această perioadă (anii 1921-1922) datează și primele sale anchete folclorice, realizate în zona Văliugului și a Aninei, continuate ulterior spre Gârâna și Carasova. Inaugurate de copil, prin drumetii în jurul Resitei, contactele sale cu natura s-au desăvârșit în anii '30, când organizează Societatea germană de cultură și excursii "Wandervogel", pe care a condus-o ani în sir.

Tot acum conduce și săptămânalul "Reschitzaer Zeitung", căruia i-a asigurat un nivel cultural remarcabil și unde a publicat o serie de articole privind varietățile exprimării (germane) din Resita. De asemenea, a tinut la liceu un ciclu de prelegeri și a organizat, cu tineri artiști amatori, spectacole de operă (*Bastien și Bastienne* de Mozart) și de teatru (*Lumpazivagabundus* de Nestroy). Alexander Tietz a fost un pasionat al muzicii (el însuși cânta acompaniindu-se cu violoncelul sau la flaut) și au rămas neuitate seratele pe care le-a organizat, împreună cu sora sa, Margareta (căsătorită Cocora), o talentată pianistă și la care participa și nepotul lor, Damian Vulpe, actualul profesor și decan al Facultății de Muzică.

Debutul literar a avut loc în 1939, în gazeta "Resita", editată de tatăl meu, George C. Bogdan, care i-a solicitat colaborarea. Sub genericul *Scrisori de la sălas*, a publicat 13 articole despre folclorul caras-severinean, despre frumusețea peisajului montan și despre obiceiurile locale. După 1950 și-a publicat cele patru culegeri de folclor la diverse edituri bucurestene: *Sagen und Märchen aus den Banater Bergen* (1956), *Das Zaubrerbründl* (1958), *Wo in den Tälern die Schlotte rauchen* (1967) și *Märchen und Sagen aus dem Banater Bergland* (1974).

Alexander Tietz a decedat la 10 iunie 1978, într-un accident de circulație. În urma lui au rămas numeroase manuscrise, printre care o gramatică latină ilustrată și o sumă de meditații filozofice (inclusiv despre Lucian Blaga).

A fost membru al Uniunii Scriitorilor din România și a colaborat la publicații din Resita, Timisoara, Cluj și Bucuresti.

Alexander Tietz a fost un mare erudit. Avea cunostiinte solide, mai ales în domeniul umanistic, dar nu-i lipsea înclinatia nici către stiintele pozitive. Biblioteca sa era

impresionantă nu numai prin numărul cărților care o alcătuiau, dar mai ales prin valoarea lor. Dar vasta sa cultură nu a fost un scop, ci un mijloc de a se apropia mai ușor și mai eficace de viața reală, cea din afara cărților. El a iubit, ca putini alții, naturalitatea în toate manifestările ei. Natura în sine l-a încântat o viață întreagă. Muntii împăduriti, satele albe prin văi, râurile cele repezi și ochii vesnic mirati ai lacurilor au fost a doua lui locuință. De altfel, este grăitor faptul că, împreună cu soția sa Stella (născută Simic), o constantă tovarășă de drum și o colaboratoare pretioasă, în domeniul folcloristicii, s-au decis să renunțe la micul confort citadin și să-și stabilească reședința într-o casă situată pe dealul Driglovățului, până la care făceau adevărate excursii când mergeau să-i viziteze. Tot împreună și-au amenajat o locuință de vară în casa din Văliug, împodobită cu obiecte rustice, adunate de ei în lungile lor peregrinări. Era un adevărat muzeu etnografic. Pentru a fi și mai aproape de natură, Alexander Tietz, a înălțat o mică cabană pe dealul din spatele grădinii, alcătuită dintr-o încăpere unde scria și citea, și din celebrul "Heiboden", în care dormeau tinerii care îl căutau spre a face împreună excursii, pentru a cânta sau, pur și simplu, pentru a-l vedea. Și azi, cel care trece pe drumul dinspre Văliug spre Crivaia poate vedea cabana de lemn înălțându-se în mijlocul unui grup de copaci deasupra lacului. Deși n-a avut copii, era mereu anturat de tineri, nu numai datorită profesiei, ci și pentru că le savura candoarea, inocența dar și exuberanța și devotamentul. În schimb, tinerii se împărțeau din cunoștințele și din experiența lui, se lăsașu călăuziti cu plăcere în lumea fascinantă a artelor sau pe drumurile pietroase de munte. Tovărășia lui era fascinantă. Nu te plictiseai niciodată în preajmă-i, oriunde găsea un prilej de a te informa, chiar fără să-ți dai seama. Avea un rar talent pedagogic, mult tact și deplină înțelegere pentru cei tineri. Tineretea perpetuă i se părea a fi starea naturală a omului, pe care el însuși s-a străduit s-o experimenteze întreaga viață.

În aceeași măsură, Alexander Tietz a considerat folclorul drept starea naturală a unei culturi, ipostaza ei juvenilă, autentică, netrucată, capabilă să condenseze o mentalitate și s-o dezvăluie în același timp. El nu s-a multumit doar să culegă folclorul, el și-a oferit, timp de peste cinci decenii, și șansa de a savura spectacolul unic al spunerii textelor folclorice, de a le cunoaște direct de la sursă, în toată splendoarea autenticității lor.

Un merit esențial al culegerilor sale este acela de a încerca și, în mare măsură, de a fi reușit să recupereze prin scris și să retransmită prin lectură o mare parte a acestei autenticități. Desigur, înregistrarea textelor s-a făcut în condiții artizanale, adică prin notarea celor auzite cu ajutorul unui sistem personal de stenografiere. Nu întotdeauna acest mijloc i-a permis să surprindă toate particularitățile lingvistice. De altfel, folcloristul însuși recunoaște acest lucru în *Postfata* la volumul *Märchen und Sagen aus dem Banater Bergland*: "Die vorliegende Auswahl ... erhebt nicht den Anspruch, eine vollständige, endgültige, wissenschaftlich durchgearbeitete Folklore des Gebietes zu sein: dies ist die Aufgabe eines wissenschaftlichen Instituts, nicht eines einzelnen. Ihre Aufgabe kann in dieser Richtung nur darin bestehen, vorerst zu sagen, was da ist und was gesammelt und erforscht werden kann. Durch die Art und Weise, wie die gesammelten Stoffe den Lesern dargeboten werden, erhält das Buch, bei aller peinlich bewachten Echtheit und Treue der Wiedergabe, ein vorwiegend literarisches, ja persönliches Gepräge". În realitate, toate culegerile sale atestă o mare fidelitate, dacă nu față de exprimarea subiecților anchetati, atunci față de ansamblul spectacolului folcloric. Chiar dacă nu le notează intonația, mimica și gestică, aceste

manifestări pot fi reconstituite de cititor cu ajutorul paranezelor în care anchetatorul își consemnează observațiile directe, destinate să înregistreze atmosfera și ambianța expunerii. Din punct de vedere lingvistic, textele reprezintă adevărate sanctuare arheologice, căci în ele sunt perfect vizibile straturile diacronice a căror succesiune a condus la constituirea dialectului resitean. Totodată, ele sunt și vestigii care mărturisesc despre proveniența grupurilor etnice cărora le aparțin subiecții. Textele reflectă și maniera personală de exprimare a acestor subiecți, cultura și apartenența lor socială etc.

Din relatările unchiului meu știu că numărul textelor înregistrate este dublu față de cel al textelor publicate. Prin urmare, culegerile sale sunt rezultatul unei riguroase selecții al cărui criteriu l-a constituit capacitatea textelor de a reprezenta mărturii convingătoare despre lumea din care proveneau.

Preferința lui Alexander Tietz se îndreaptă spre textele realiste, obiective, care trădează observarea precisă a realității și capacitatea de a o reda exact. Alte trăsături ale lor sunt spontaneitatea și oralitatea. Cât despre autenticitate, aceasta este confirmată de scurtele informații privitoare la subiecți, grupate în anexa intitulată *Die Erzähler*. Numărul acestora este impresionant, dar printre ei se detasează câțiva, precum Johanna Valentin din Văliug, de la care a cules aproape 100 de basme și care, împreună cu frații ei, Franz și Karl Wirtz, alcătuiau o veritabilă familie de povestitori. Subiecții sunt germani, români, carasoveni, cehi, sârbi, maghiari etc., astfel încât culegerile constituie și o bogată sursă cu privire la interferențele, în tradiția sud-bănățeană, între tradițiile folclorice ale acestor etnii. Polimorfismul folcloric și lingvistic este o amprentă a autenticității textelor.

Un recenzent (LILLIN 1968, 66) observă că multe pagini se citesc ca fragmente dintr-un mare Bildungsroman, în care unitatea dintre gândire și acțiune este de o concretete mereu însoțită de poezie". La aceasta contribuie și faptul că, în afară de folclorul propriu-zis, Alexander Tietz înregistrează și o seamă de amintiri personale ale subiecților, din anii lor de copilărie, ucenicie și maturitate. Cu ajutorul acestor amintiri este reconstituit, în chipul cel mai plastic, peisajul vechiului oras de pe Bârzava din primele trei decenii ale secolului nostru. Un alt comentator (WANINGER 1978, 4) constată cu subtilitate că datorită culegerilor lui Alexander Tietz trebuie să se renunțe la prejudecata conform căreia tânărul ar fi principalul, dacă nu *unicul* purtător și păstrător al valorilor spirituale colective, ceea ce impune reorientarea atenției folcloristilor spre un teritoriu încă neexplorat cu mijloace strict științifice. Constatarea este, în principiu, adevărată, dar nu trebuie să se neglijeze două fapte, și anume că nu toți subiecții anchetati au fost muncitori ci și forestieri, păstori, cărbunari, țărani și că însuși muncitorii anchetati trăiau în comunități rurale sau semirurale (colonii), mulți având chiar ascendenți rurali, ceea ce explică persistența textelor folclorice în aceste medii.

Folclorul cules de Alexander Tietz este cel mai adesea muncitoresc prin continut, și mai puțin prin mentalitatea celor care l-au vehiculat. Prin concepție și prin metodă, cărțile sale, atât de bine articulate și atât de calde, se încadrează în direcția de cercetare numită *Heimatkunde*.

Este relevant faptul că despre ele s-au pronunțat elogios personalități științifice germane, precum dr. Johannes Künzig de la Universitatea din Freiburg (care l-a și vizitat la Resita în anul 1971), prof. dr. Ingeborg Weber-Kellermann din Marburg, dr. Anton Petri din Müldorf-Mössling, Vera și Klaus Küchenmeister din Berlin și mulți alții. Ei au evidențiat bogăția și diversitatea motivelor, originalitatea și stilul textelor, interferența folclorului

muncitoresc cu cel tărănesc, vechimea izvoarelor, precum și valoarea de document social a multor texte etc.

Andreas A. Lillin (1968, 65), constatând că volumul *Wo in den Tälern die Schlothe rauchen* poartă subtitlul *Ein Lesebuch*, notează: "Faptul nu ne surprinde, întrucât îi cunoaștem concepția despre folclor ca artă vie. În cadrul acestei concepții, el nu se consideră decât o verigă intermediară între generația din tradiția căreia și-a cules textele și noile generații cărora el li se adresează". Generații cărora avem norocul de a le aparține și noi.

BIBLIOGRAFIE

- Domnita Alexandru, *Alexander Tietz*, "Orizont", XXIX, 1978, nr. 25, p.7.
Domnita Alexandru, *Alexander Tietz - seine Wege und Gewährsleute*, "Neue Banater Zeitung", XXVI, 1982, nr. 5964, p.3.
*** *Bleibende Verdienste um die Heimat. Zum Ableben des Volkskundlers Alexander Tietz*, "Neuer Weg", XXX, 1978, nr. 9046, p.6.
George C. Bogdan, *Das Zauberbründl de Alexander Tietz*, "Flamura rosie" (Resita), X, 1958, nr. 899, p. 3.
Ion Crisan, *Folclorul muncitoresc - pasiunea mea de o viață. Dialog cu scriitorul Alexander Tietz*, "Flamura rosie" (Resita), XXV, 1973, p.4.
Nic. Ivan, *Folclorul muncitoresc bănățean*, "Scrisul bănățean", VII, 1956, nr. 12, p. 82-84. Nic. Ivan, *Folclorul muncitoresc observat în devenirea lui*, "Scrisul bănățean", IX, 1958, nr. 7, p. 93-94.
Gertrud Kückler, *Prof. Alexander Tietz in memoriam*, in *Deutsche Literaturtage in Reschitza. 1991-1995. Eine Dokumentation*, Kultur- und Erwachsenenbildungsverein. Deutsche Vortragsreihe Reschitza, 1996, p. 223-225.
Hans Liebhard, *Das Banater Bergland mit Alexander Tietz*, "Neuer Weg", XXX, 1978, nr. 9058, p.4.
Andrei A. Lillin, *Prin văile și peste plaiurile Carasului*, "Orizont", XIX, 1968, nr. 4, p. 63-67. Andreas A. Lillin, *Erster Besuch bei Alexander Tietz*, "Neue Banater Zeitung", XXVI, 1982, nr. 6095, p.3.
***, *Pe urmele lui Alexander Tietz*, Resita, Biblioteca Județeană "Paul Iorgovici", Secția germană "Alexander Tietz", 1996.
Eduard Schneider, *Zwei Verdienstvolle Banater Kulturpersönlichkeiten. Prof. Josef Brandeis und Prof. Alexander Tietz zum Gedenken*, "Neue Banater Zeitung", XXII, 1978, nr. 4830, p. 2.
Brigitte Stephanie, *Arbeiterfolklore aus dem Bergland*, "Volk und Kultur", XXXIII, 1981, nr. 81, p. 52.
Sergiu Stăfănescu, *Gânduri despre Alexander Tietz*, "Semenicul", 1979, nr. 9, p. 17.
Maria Luise Vasiliu, *Folklore im Banater Bergland. Prof. Alexander Tietz gewidmet*, in *Deutsche Literaturtage in Reschitza 1991-1995. Eine Dokumentation*, Kultur- und Erwachsenenbildungsverein. Deutsche Vortragsreihe Reschitza, 1996, p. 19-21.
Johann Waninger, *Volkskundliches Neuland erschlossen. Alexander Tietz wurde 80 Jahre alt*, "Neuer Weg", XXX, 1978, nr. 8915, p. 4;
Johann Wolf, *Sagen und Märchen aus den Banater Bergen von Alexander Tietz*, "Neue Literatur", VII, 1956, nr. 2, p. 123-124.

Horst Fassel

Begegnungen zwischen Mensch und Tier ? Die Tiergeschichten Otto Alschers

Otto Alscher, geboren 1880 in Perlasz an der Theiß, gestorben 1944 im KZ Tirgu Jiu, ist für die Banater Deutschen eine feste Größe. Dies gilt für den Erzähler und Romancier auch dann, wenn man - wie in dem berühmten Sinngedicht Lessings über Klopstock¹ - sich fragen darf, ob der regionale Ruhm auch dazu geführt hat, daß seine Erzählungen und Romane von seinen Landsleuten gelesen wurden. Nur von seinen Landsleuten? Selbstverständlich nicht! Denn der in der Zwischenkriegszeit recht bekannte binnendeutsche Germanist Wilhelm Schneider hat schon 1936 in seiner Literaturgeschichte ("Die auslandsdeutsche Literatur unserer Zeit") festgehalten: "Alscher ist einer der besten Tierschilderer der gesamten Literatur, die an gehaltvollen Tiergeschichten so arm ist"². Und er hat hinzugefügt: "Die nach innen gerichtete Schau hat in der deutschen Tierdichtung keine Vorbilder. Auch der Siebenbürger Witting reicht nicht an ihn heran, ganz abgesehen von seiner verkrampften Sprache. Alschers Sprache dagegen ist schlicht, strebt nicht nach Schönheit sondern nach Sachlichkeit. Aber hinter der Sachlichkeit ist das erregte Pochen der Jagd und Naturleidenschaft zu spüren"³.

Ein solches Lob paßt zu einem Denkmal. Und wie oft setzt denn die regionale Literaturgeschichtsschreibung - man weist oft genug darauf hin - Denkmäler für Adam Müller-Guttenbrunn, Nikolaus Schmidt, Ella Triebnigg-Pirkert u.a. Denkmalpflege setzt voraus, daß man es mit unveränderlich-festen Größen zu tun hat, die man beschreiben kann, die ihre Monumentalität aus einer Summe von benennbaren Einzelteilen beziehen.

Es mag angebracht sein, dem Einzelgänger Alscher, der nach dem Frontwechsel Rumäniens im Jahre 1944 ein frühes Opfer der Vergeltungsmaßnahmen gegen Rumäniendeutsche wurde, ein Denkmal zu setzen. Es ist kontraproduktiv, wenn man das Erzählwerk des gleichen Alscher als unveränderliche und unantastbare Größe betrachtet, wie dies vielfach geschah. Es mag recht reizvoll sein, die Zusammenhänge zwischen der Biographie des an der Donau Lebenden mit seinem Werk zu untersuchen, wie dies in positivistischen Ansätzen immer unternommen wurde, die in Erzähltexten ausschließlich biographische Einzelheiten zu erkennen trachteten. Es mag ebenso methodisch begründet sein, Einzelaspekte des Gesamtwerkes gesondert zu behandeln. Wenn dadurch jedoch der Eindruck vermittelt wird, als bestehe Alschers Oeuvre nur aus den stets gleichen Erzählmustern, aus einer endlos-gleichförmigen Serie von Wiederholungen, dann ist dies zweifelsohne eine extreme Vereinfachung der meist recht komplizierten, sich verändernden Zusammenhänge und Darstellungsmodalitäten durch den jeweiligen Exegeten.

Wir werden in der angebrachten Kürze, die zu Andeutungen und Verkürzungen zwingt, auf einige Entwicklungslinien im erzählerischen Werk von Otto Alscher eingehen, werden den Stellenwert von Tierdarstellungen in seiner Prosa zu bestimmen versuchen und werden -